

Literatuur

W. K. Kraak, *Vogeltrek in de Oudheid*, in het bijzonder bij Aristoteles, Proefschrift ter verkrijging van den graad van doctor in de letteren en wijsbegeerte aan de Rijksuniversiteit te Leiden, op Donderdag 11 Juli 1940. In het voorwoord van dit werk, dat, hoewel het bij den lezer kennis van latijn en grieksch veronderstelt, toch ook voor den niet-klassicus eene buitengewoon groot aantal hoogst interessante bijzonderheden bevat, zegt de schrijver dat „volledigheid onmogelijk is en ook bewust niet is nagestreefd. „Er moest een grens getrokken worden tusschen trekvogels en standvogels, „een grens die (inderdaad, Rec.) altijd min of meer willekeurig is, vooral „wanneer het gaat om een groot gebied, in dit geval het gebied van de „Middellandsche Zee, dat op zich zelf reeds een vaag begrip is, zoodat men „naar willekeur iets kan uitsluiten of erbij betrekken”.

De dissertatie bestaat uit eene inleiding en twee deelen. In het eerste, dat drie hoofdstukken bevat, behandelt de jonge doctor resp. de kennis van vogeltrek, de verklaring van den directen, en die van den indirecten trek, terwijl in het tweede deel achtereenvolgens een 25-tal vogels of vogelsoorten worden besproken, beginnende, volgens het systeem van H a r t e r 's „Vögel der paläarktischen Fauna”, met den roek en eindigende met den kwartel. Een uitgebreide literatuurlijst, zoowel klassiek als ornithologisch en een drietal indices (grieksche en latijnsche, nederlandsche en wetenschappelijke namen) vormen het slot van het, 114 paginae tellende werk.

In zijne inleiding zegt de schrijver o.a.: „Eene historische beschrijving van „den vogeltrek is gebaseerd op volledige vergelijkbaarheid van trek van „meer dan twee millennia terug en dien van thans, de trekgeschiedenis is „dan een onderdeel van de geschiedenis der menschheid, de kennis van, en „de verschillende reactie op het verschijnsel. Wel moet men op verschillen „verdacht blijven, vooral naar aanleiding van het recente onderzoek naar „veranderingen in het klimaat, ook moet rekening worden gehouden met „factoren als ontbossching e.d. Wanneer wij dus, zooals bij de kraanvogels, „ons huidig trekbeeld reeds sedert Homerus voor oogen krijgen, leert dit „hoe voorzichtig wij moeten zijn met schijnbare afwijkingen. Hier zijn „eerder andere invloeden dan trekwaarneming in het spel”.

De Egyptenaar had reeds oog voor het trekverschijnsel, de uiterlijke vorm, de regelmaat, evenwel is het schr. niet bekend of hij tot dieper inzicht van den vogeltrek is gekomen. Het verdient echter onze aandacht, dat het begrip „vliegen” in de hiërogllyphen wordt weergegeven met een vliegende eend, een pijlstaart, jaarlijks een uiterst talrijke wintergast en doortrekker uit het hooge Noorden van Europa.

Pas in de grieksche wereld merkt men het bestaan van een vogeltrekprobleem. Twee vogels blijken hier een rol te spelen, die buiten verhouding tot het totale trekverschijnsel staat, n.l. de kraanvogel en de kwartel. Reeds de Ilias beschrijft welbewust en op grond van goede waarnemingen den kraanvogeltrek en de drang tot navorschen, waarneming en in-grooterverband-weten-te-brengen van losse feiten, maken H e r o d o t u s tot een pionier in de trekwetenschap. Maar eene aaneengesloten behandeling van den vogeltrek ontmoeten wij toch eerst bij A r i s t o t e l e s, die het trekverschijnsel, behalve horizontaal, ook verticaal kent, een blik van zuiver waarnemen en begrip van de klimatologisch verschillende lagen in het gebied. Hij komt tot een driedeelig systeem: I het gebied, waar de soort standvogel is. Hier vallen broedgebied en winterkwartier samen.

II Een gebied, niet ver van I verwijderd, waar de soort trekvogel is, terwijl I het winterkwartier vormt.

III Een gebied, te ver van I verwijderd om de trek naar I te kunnen ondernemen, zoodat hier winterslaap de oplossing vormt.

Ondanks onmiskenbare invloed van Aristoteles en de peripatetische school, duidt eene vergelijking van grieksche en latijnsche bronnen toch op een eigen romeinsche trektraditie, waarbij het ontbreken van iedere gedachte aan winterslaap opvalt en verrast. Deze verschijnt pas laat in de latijnsche literatuur. Die winterslaap-idee heeft eeuwenlang stand gehouden. Zelfs Linnaeus koesterde ze nog voor tal van kleine zangertjes. Zoo zegt hij o.a. van de zwaluwen „*Aquis submersae hibernant*”. (En zelfs in onze dagen is die meening onder het volk nog lang niet verdwenen en gelooft men hier en daar in Friesland b.v., dat de gele kwikstaart den winter in rietvelden, onder de ruigte doorbrengt. Rec.).

In deel II toont de auteur ook goed thuis te zijn in de moderne ornithologische literatuur van het balkan- en het apennijnsche schiereiland en in die van den vogeltrek. Bij de bespreking van de zwanen (*Cygnus*) valt het op, dat geen klassieke bronnen worden genoemd over het voorkomen in Griekenland van den knobbelzwaann, *C. olor*, die toch op den Eurotes in tammen staat werd gehouden.

Met het schrijven van dit werk heeft Dr K r a a k de ornithologie ongetwijfeld een dienst bewezen. Mij dunk, dat ook de niet-klassiek onderlegde ornitholoog het, ondanks de reeds genoemde bezwaren (het groot aantal grieksche en latijnsche citaten), toch gaarne een plaatsje in zijne bibliotheek zal inruimen. Het is in de moderne spelling geschreven, welke ik, in de aanhalingen, in die van de Vries en te Winkel heb overgebracht. De prijs is f 3.50 ingenaaid, bij de N.V. Noordhollandsche Uitgevers Mij. te Amsterdam.

Tsj. Gs. de Vries.

A. B. Wigman, de Vogels van heide en stuifzand. No. 5 van de reeks „Wat leeft en groeit”, „De wereld van dieren en planten”, onder algemeene leiding van Jan Vriends en Rinke Tolman.

Een, in den bekenden, vloten, vaak enthousiasten en meesleependen stijl van Wigman geschreven boekje, waarvan de keuze van den titel mij echter niet gelukkig lijkt. De naam „Vogels van de Hooge Veluwe” waren m.i. een veel juistere geweest. Immers iedereen zal moeten toegeven, dat de zeearend, ofschoon één exemplaar nu al eenige winters achtereen zijn residentie op de Hooge Veluwe heeft gevestigd, niet bepaald als een vertegenwoordiger van de avifauna onzer heiden en stuifzanden kan gelden en dat de zwarte specht, de boomvalk, de grasmusch en de boompieper evenmin tot de specifieke bewoners dier gebieden behooren. Naar mijne meening kan de goudpluvier met meer recht als zoodanig worden aange merkt. En „dat de asgrouwe kiekendief meer een bewoner van de Wadden-eilanden en het duin is, dan van het ongecultiveerde binnenlandse diluvium”, is aan gegronnen twijfel onderhevig. Bovendien komen behalve de wulp, nog tal van *Limicolae* (kievit, grutto, tureluur en kemphaan), verschillende eenden, de kapmeuw en — zij het in mindere mate — de zwarte stern, geregeld als broedvogels op onze heiden voor. Hoewel al deze soorten, evenmin als de wulp, uitsluitend heidebewoners zijn, bespreekt Wigman eerstgenoemde species zéér uitvoerig en al de anderen niet of heel kort. *)

De besprekingen zijn uiteraard in populairen vorm gehouden. Waarom soms

echter dieper op biologische kwesties wordt ingegaan, is dan ook niet duidelijk.

Op enkele onjuistheden moet worden gewezen. Op p. 65 beweert de schrijver, dat „het” wijfje van de grasmus, spoedig na de aankomst begint met „hier en daar een ruw speelnest te bouwen — evenals bij den tuinfluiter”; terwijl het juist het mannetje is, dat zulks doet. Ook wordt, blijkbaar op gezag van Niethammer, gezegd, dat, „volgens waarnemingen van „Burkitt, een zeker aantal wijfjes ongehuwd blijft en zich met nest-„bouw bezig houdt”. Maar in werkelijkheid heeft Burkitt (ook volgens Niethammer) precies het tegenovergestelde geconstateerd. Dan schrijft Wigman eenige regels verder: „anderzijds wordt serieus beweerd, dat „het mannetje zich voor de aankomst van het wijfje met zulke bouwerij „bezighoudt. Over deze zaken is nog maar weinig bekend en er zit prettig „werk in voor jonge natuursnuffelaars”.

Van gebrek aan kennis omtrent deze zaken is evenwel geen sprake en een nader onderzoek is totaal overbodig, want het is een communis opinio van al de hedendaagsche auteurs, dat uitsluitend de mannetjes de bouwmeesters zijn. Het prettig geschreven boekje zal ongetwijfeld door zeer velen met groot genoegen worden gelezen.

Tsj. Gs. de Vries.

*) Na het schrijven hiervan ontvingen wij van den auteur het bericht, dat over de vogels van de broekige en moerassige heide een apart deeltje verschijnt, waarin bovengenoemde soorten uitvoerig behandeld worden.

Regulations relating to game, land fur animals and birds in Alaska. 1939, 34 pag. ill. Alaska Game Commission Circular, 17. 10 cents.

Studies on the development of the pigeon *Capillaria columbae*. 1939, 20 pag. ill. Agriculture Department, Technical bulletin 679. 5 cents.

Results of experiments made for the control of the nematode: *C. columbae* which has been responsible for deaths among pigeons in Europe.

In „Entomologische Berichten” refereert D. Mac Gillavry een artikel van W. Banzhaf („Aus der Heimat”, 50, Heft 2, 1937, p. 5), waarin medegedeeld wordt, dat klit-planten, en wel de „Heimische Klette”, in staat zijn kleine vogels te vangen, speciaal goudhaantjes (*Regulus regulus* L.).

